

טופוגרפיה של גוף – על העבודות של ענבל ולדמן בן דור

ענבל ולדמן בן דור מצליבה רישומים אנטומיים ותכניות ארכיטקטוניות: הגוף והבית הופכים לאתר שוטטות, לטופוגרפיה של פני- שטח. העובדה שהיא נצמדת לניירות שקופים (נייר פרגמנט) כמצע כמעט בלעדי לרישומים שלה, מעידה לא רק על מסורת חומרית של שרטוט ארכיטקטוני, אלא גם על מידה של שקיפות פולשנית: ולדמן בן דור, שאובחנה כחולת פרקינסון לפני כחמש שנים, משקפת מצב של גוף שהפך אתר לצפייה ופלישה: שיקופים של קופסת המוח, ספיגה של תרופות, מעקב תפקודי, מבחן ביצועי. המפות הארכיטקטוניות של ביתה הפרטי, המושלכות על מפות של גיזרות בגדים מ"בורדה", פורשות את הבית ואת הגוף ומניחות אותם – שטוחים ופרושי איברים – כפני שטח דו-ממדיים, ניתנים לצפייה בעל-כורחם, במבט מלמעלה, שולט, רואה-כל. הבית, המחלה, הרפואה, התרופות – מתאחדים כאן לאמירה על תנועת גוף במרחב ועל המתח בין פרטיות לשקיפות, בין אינטימיות לחשיפה ובין חירות לבריאות.

היד הרועדת, כותבים הרופאים הניירולוגים, היא הסימן הראשון להופעת המחלה. והרי זו גם היד הרושמת, התופרת, המבשלת. ולדמן בן-דור לא מפסיקה לרשום את כפות ידיה בעין חדה ובמיומנות של רשמת מהירה ואקספרסיבית. המבט התפקודי הנשי מתערבב עם המבט הרישומי: כף היד שוזרת שוב ושוב חוטים על האצבעות, כף הרגל נצפית כשהיא מתרוממת להליכה, לביצוע צעדים. הגוף האנטומי, שלם או מפורק לאיבריו, נצפה ממגוון זוויות וקטעי טקסטים הצפים בתוך הפורמט משמיעים צליל של הוראה, הדרכה, או לחילופין, געגוע או חלום. ולדמן בן-דור לא מציעה סיפור-מוסר הרואי או דידקטי על התמודדות ומאבק במחלה; היא פועלת מתוכה ואיתה ומפעילה טכניקת רישום קלאסית מול קו אישי הולך ומשתנה.

ההכלאה בין גוף אישה לראש-בית מצביעה על הקשר של ולדמן בן דור לרישומים המכווננים של לואיז בורג'ואה; כמו בורג'ואה, גם היא מחליפה, לעיתים, רישום בתפירה ומדגישה את עבודת המחט כפרקטיקה שבין צילוק לחיבור ובין תפירה לפרימה. בהקשר הישראלי עולות בזיכרון עבודותיה של יוכבד ויינפלד, ששילבה רישום, תפירה והכלבה, הדבקה וקולאז' ועסקה גם היא בגוף הנשי ובתפקודיו. שתי נקודות-מגע אלה מחברות את ולדמן בן דור לשושלת ארוכה של אמניות נשים, שסללו שפה חומרית מינימליסטית ועוצמתית, מבלי להישען על אסטרטגיות של מלאכות מסורתיות.

"המוח או העור?", שאל הפסיכואנליטיקאי הצרפתי דידייה אנזייה בספרו "אני-עור". בעוד שהמחקר הניירולוגי והפסיכופרמקולוגי נוטה, לדעתו, "לצמצם את הגוף החי למערכת העצבים שלו", ולדמן-בן דור מחשבת מחדש את תפקודיהם של המוח והיד, ומציעה, ברוח מושג 'המעטפת' של אנזייה, את הגוף ואת הבית, כמעטפת כפולה המכילה בתוכה את ה'אני' בצורות וברגישויות שונות. מעטפת הבית – קירות שמכילים את הסובייקט כמו עור את האיברים הפנימיים – מכילה את בית המשפחה ואת בית ההורים – שני חללים ביוגרפיים שמוצלבים בעבודתה של ולדמן בן-דור. בקבוצת עבודות שעוסקות ב"דרך" היא רושמת,

¹ דידייה אנזייה, ה'אני-עור', תולעת ספרים, 2004 (יצא לראשונה בפרץ 1995), עמ' 43.

או תופרת את המרחק בין בית הוריה בירושלים לבין ביתה בשפלה, כשהיא מגששת ובוחנת את תחושת ה'בית', זה שנשאר מאחור וזה שתוכנן ונבנה במחשבה לעתיד.

בעיני גסטון בשלאר (Bachelard) 'בית' הוא מקום שמידת ההגנה המרבית שהוא מעניק לסובייקט מאפשרת לו לחלום בהקיץ, כלומר להתנתק מהמציאות אל תוך עולם פנימי². במובן זה – הרואה בארכיטקטורה לא רק מעטפת חומרית מגוננת אלא ביטוי לעולם סובייקטיבי – טענה גם החוקרת ענת דוד ארטמן שעל הארכיטקטורה לשמר את תפקידה המיתי והסימבולי, מעבר לשימושיה הפונקציונאליים וככזו עליה "לסייע בכינון הסובייקט האנושי ובהפרדתו מן העולם, לא רק באופן פיזי, אלא גם באופן סימבולי"³ בהבחינה בין המושגים "בניין" ו"בנייה" לבין "ארכיטקטורה", מציעה דוד ארטמן לראות בזו האחרונה נוכחות חיה ומביעה ולא חומר מת, העשוי מלבנים ושלד ברזל. דוד ארטמן מבקשת לחשוף את הצד המיתי שמחלחל מתוך חלוקת החלל, ההפרדות, ההגנות והמקצב שמציעה הארכיטקטורה לאדם ומחברת בינה לבין 'רחש החיים'. אולם תמיד יישאר הפער בין היכולת לחלום ולשקוע ב'עצמי' או מה שהידיגר כינה "מגורים אורגאניים", בעלי היכולת להתמזג ו"להרגיש בבית", לבין בנייה מכאנית, שמתפקדת כגורם חיצוני בלבד. באופן הזה ניתן להבין את עבודתה של ענבל ולדמן בן דור כמהלך נוסף לקראת אופציית ההמרה של הגוף כבית והבית כגוף: לא טריטוריות מכניות נשלטות ומפוקחות, גם לא מראה פאסיבית, אלא אתרים רגשיים וחיים שחווים את עצמם ברגע אמת.

טלי תמיר

ענבל ולדמן בן-דור – ציונים ביוגרפיים נולדה בירושלים, 1968 * 1995 – בוגרת המחלקה לתקשורת חזותית, האקדמיה לאמנות ולעיצוב בצלאל, ירושלים * 1999 – בוגרת המסלול לטיפול באמנות, סמינר דוד ילון, ירושלים * 2015 – בוגרת לימודי פסיכותרפיה, "פסגות", האוניברסיטה הפתוחה * מתגוררת ועובדת בסביון * בת זוג של יובל, אמא של יעל, תמר ואמיר * עובדת כפסיכותרפיסטית של מתבגרים על הרצף האוטיסטי (ASD)

² Gaston Bachelard, The Poetic Space,

³ ענת דוד ארטמן, "ארכיטקטורה כצורה חיה (סימבולית)", חיבור לשם קבלת תואר דוקטור בפילוסופיה, האוניברסיטה העברית, ירושלים, 2005. תודה לענת על שאיפשרה לי לקרוא את עבודת המחקר שלה.